

особливий період або його зміни з інших підстав : Закон України від 15 березня 2022 року № 2125-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20/ed20220520#n8> (дата звернення: 23.02.2024).

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану : Закон України від 16 листопада 2022 року № 2751-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2751-20#n19> (дата звернення: 24.02.2024).

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.02.2024).

УДК 343.985

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/628-629

Наталя ПАВЛОВА

доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА

На слідчого покладається завдання прогнозувати ймовірні сценарії розвитку слідчої ситуації під час проведення слідчих (розшукових) дій, дії та вчинки підозрюваного, більше того – мати очікування щодо чітких результатів. При цьому ефективність розслідування істотно залежить від рівня вдосконалення методів розслідування, які є невід’ємною складовою оптимізації слідчої діяльності.

Ефективним інструментом, що сприяє передбаченню позитивної динаміки розслідування, є метод криміналістичного прогнозування.

Водночас ефективність слідчої (розшукової) діяльності багато в чому залежить від ступеня надійності криміналістичного прогнозу. Перед слідчим стоїть відповідальне завдання – сформулювати альтернативні прогнози, проаналізувати потенційні загрози та спрогнозувати ймовірний наслідок використання прогностичної моделі [1, с. 224].

Наприклад, під час допиту, попередньо передбачаючи ймовірні наслідки, слідчий використовує доречні методи налагодження контакту та завоювання довіри з метою створення оптимальної психологічної атмосфери для комунікації. Слідчий прогнозує та вирішує, які запитання необхідно ставити та в якій послідовності, тобто може змінювати порядок запитань з плану допиту. У випадку, коли слідчий отримав відповіді не в повному обсязі, ставляться додаткові або деталізуючі запитання. Все це слідчий повинен заздалегідь передбачити та підготуватись до такого розвитку подій [2, с. 259].

Прогностична діяльність на місці події зводиться до реконструкції кримінального діяння, аналізу та інтерпретації початкових даних, формулювання криміналістичних гіпотез стосовно осіб, причетних до протиправних діянь, їх місцезнаходження, місцезнаходження викраденого майна, перспектив відкриття кримінального провадження тощо.

Об’єктом прогнозування під час обшуку, слідчого експерименту та ін. СРД, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об’єктів, є передбачення перебігу та результатів їх проведення, поведінки учасників, можливості віднаходження шуканих об’єктів, можливої втечі особи, яка знаходиться під вартою, з якою проводиться слідчий експеримент, можливого переховування об’єктів, що підлягають обшуку тощо.

Разом з тим, прогнозування при проведенні експертизи зводиться до передбачення певних результатів та застосування їх у процесі доказування в рамках кримінального провадження.

Загалом, криміналістичне прогнозування лежить в основі усіх складових елементів слідчої діяльності: аналіз вихідної інформації – висунення гіпотез – побудова версій – планування – прийняття тактичних і організаційних рішень – здійснення слідчих (розшукових) дій – контроль – зворотний зв’язок – повторення циклу на більш високому рівні [3, с. 181].

При цьому об'єктами прогнозу може бути як функціональна сторона злочинної діяльності і притаманні їй наслідки, так і діяльність щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Однак, як показали результати опитування працівників, які розслідували кримінальні правопорушення, вчинені шляхом шахрайства, прогнози не завжди бувають правильними. Наприклад, у 24 % випадків слідчому не вдалося передбачити переховування від органів слідства та суду підозрюваного, якого відпустили під особисте зобов'язання; у 21 % – передбачити відмову від надання показань допитуваним; у 14 % – передбачити знищення об'єктів, що підлягають пошуку до моменту початку обшуку; у 11 % не вдалося спрогнозувати втечу підозрюваного під час проведення слідчого експерименту; у 6 % – спричинення тілесних ушкоджень учасникам слідчої (розшукової) дії; у 14 % – не підтвердилися прогнози щодо направлення кримінального провадження до суду тощо.

Аналіз наукової літератури також показав, що у процесі розробки і реалізації криміналістичних моделей прогнозування бувають поширені помилки, які можна диференціювати на помилки: а) методички розробки прогнозів (логічні, інформаційні, методологічні, процесуальні, термінологічні) та б) помилки в процесі їх реалізації (невдалий вибір об'єкта прогнозування та описання його характеристик, розпливчастість формулювання цілей і завдань прогнозування, шаблонність при розробці прогнозів, плутанина в етапах прогнозування, необґрунтованість розробки прогнозів тощо). Тільки в разі правильного вибору методів криміналістичного прогнозування та в разі дотримання інших умов зазначені помилки можуть не впливати на точність прогнозу [3, с. 186].

Зважаючи на це, при передбаченні можливих наслідків треба дотримуватися певних правил, вироблених теорією та практикою. Тільки за таких обставин прогноз буде правильним і не потребуватиме істотного уточнення.

На нашу думку, здійснити криміналістичне прогнозування під час розслідування шахрайства можна за таким алгоритмом: 1) формулювання мети та підстав криміналістичного прогнозування; 2) вивчення вихідних даних, у тому числі із застосуванням методу екстраполяції щодо події шахрайства; 3) висунування припущень щодо події шахрайства та перспектив кримінального провадження в цілому; 4) обрання шляхів реалізації заходів, спрямованих на вирішення стратегічних та тактичних завдань розслідування шахрайства; 5) ухвалення тактичних і організаційних рішень щодо розслідування шахрайства; 6) передбачення наслідків та потенційних загроз втілення тактичних та організаційних заходів; 7) реалізація тактичних і організаційних рішень; 8) оцінка результатів і зіставлення їх з прогнозом; 9) вибір нових напрямків, з урахуванням допущених помилок; 10) здійснення прогнозування, враховуючи помилки, що були допущені внаслідок попереднього прогнозу; 11) верифікація (перевірка й оцінка) прогнозу.

1. Теслюк І. О. Сутність криміналістичного прогнозування. *Право і суспільство*. № 6-1 / 2014. С. 222–226.

2. Цільмак О. М., Користін О. Є., Заєць О. М. Сучасні методи досудового розслідування кримінальних правопорушень: підручник / за заг. ред. О. М. Цільмак. Одеса : Фенікс, 2017. 352 с.

3. Цільмак О. М. Загальнотеоретичні положення криміналістичного прогнозування. *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 4. С. 180–186.